

VASKENYÉREN.

— Regény. —

(4)

HARMADIK RÉSZ.

I.

Miklósék negyednap délután érkeztek meg Tordátfalvára. Amint az ernyős szekér bedöcögött a parókia udvarára, a papi család a pitvarba sereglett.

— Torockói szekér! — adta ki a pap a csataszót. — Né, Gál Ferencné, néném... Ez meg, lelkemre, Tóbis Judith, a szép hugom! Isten hozott, Isten hozott!...

Megrohanták a szekeret, ölelték, csókolták a jövevényeket. Miklós leszállt a lováról s kezében kantárral várta, hogy ő is köszönhessen. A pap feléje fordult, Miklós megnevezte magát.

— Konc Benedek fia, a híres Konc Benedeké! — szólt a pap diadalmasan. — Nézzétek, gyermekek... nemes Konc Benedek fia.

A gyermekek megilletődve pislogtak a nevezetes vendégre. Ismerték a Konc Benedek történetét. Torockó büszkesége, akinek árus szekerei hét országon járnak.

— Tóbis bátyám megbízásából kísértem ide Judithékat. Tisztelendő uram gondjaira bízom őket, magam rögtön indulok is tovább.

— Hogyan? csak nem szalad el a földije házától? — szólt a pap, némi röstelkedést érezve gyermekei előtt.

— Sajnálom, még napvilággal Udvarhelyre kell érnem! Árus feleinkel kell ott tárgyalnom, sietős az utam.

Judith felé lépett, köszönni akart. Judith nem fogadta el a feléje nyújtott kezét. Oldalra intett tekintetével.

— Pár szavam lesz veled, — mondotta. És oldalra lépett a pince gádorához.

Gál Ferencné eközben leadogatta a szekérről a parafernumot, a papék sürögve-forogva hordták be a házba az egyetmást. Miklós lova kantárát a pap fiacskájának adta, akit láthatóan boldoggá tett ez a kitüntetés.

— Van-e értéke a szabadságlevélnek, tudjátok-e használni? — kérdezte a leány.

— Ó, hogyne! A szabadságlevélnek döntő szerepe lesz a pörben.

— S ki fog megharcolni a városért?

— Én... Sárossy ítélőmester segítségével. (Hirtelen nagy ijedtség lökcent Miklós szívére: hogy fog a történtek után az ítélőmesterrel találkozni?)

Kisvártatva szólt a leány:

— Isten segítsen, Miklós! A város megérdemli, igaz ügyért fogsz harcolni. Most kell ütni a vasat!... — nyújtott kezét halvány mosolygással.

Most kell ütni a vasat! Újra ez a hideg meggyőződés. Miklós sietve köszönt a családnak, szinte üzötten hagyta el a parókia tájékát. A domb élén megállt és visszanézett a kis falura. Mély gödör, szinte be lehetne padolni. Templom és papház nagy diófák árnyékában.

— Szép temető, árnyas, szép temető! — sóhajtott.

Megérintette lovát. Egy szekeres megmutatta az utat Udvarhely felé. Udvarhelyről holnap tovább fog menni a Homoród vize mellé, Szentpéterre.

Halvány, fátyolos bánkódást érzett, nem éles fájdalmat. Az úton is, amíg idáig kalauzolta a szekeret, többször próbált elmélyedni a csalódás keserűségében, de sehogysem sikerült neki. Valahonnan mindig előtört egy vidám érzéshullám, mint napsugár a borulaton és elsöpörte kedvetlenségét. Igézet volt, elmúlt, szabad vagyok!...

Azt is megpróbálta, hogy Judith fejére súlyos ítéletet olvasson. De ez sem ment: lelkében egy hang tiltakozott a lány gyalázása ellen. Judith hidegen, büszkén és fehéren jelent meg előtte. Kegyetlen játékot tűzött Samukával? Voltaképen magát áldozta föl. Hát ez volt Judith titkolt, igazi valója: a város iránt való sorvasztó szeretet! Annak a kis világnak minden bújja, sovárgása odagyúlt a bíró házához, mint felhő az oromra. Ő borúban, fájdalomban nőtt föl: az édes, játszi szerelem nem tudott kivirulni megszállott szívében... Orom virága, illattalan sziklarózsa!

Hibáztatni Judithot? Csak csodálni lehet és — menekülni tőle!

A vidék, amelyen áthaladt, másfelé terelte gondolatait. Verőfényes kicsiny völgyek, fejükön erdőkoszorúval. Művelt lankák, piciny lapályok, gyümölcsfákkal rakott kertek.

A Nyikó vidéke!

Innen kerültek ki a kolozsvári kollégium legeredetibb diákjai. Magukra utalt, szegény ördögök, de törhetetlenül vidámak. Ők tudták a legtöbb nótát, a legszebb verses históriákat, a legmulatságosabb meséket. Örökké virrogtak, csatáztak egymással, de — mint a seregélyek — egy percig sem tudtak ellenni egymás nélkül. Az esztendőt sanyarogva húzták végig, praeceptorok, inasok, írődeákok voltak a tanulás mellett, ám esztendő végén megrakodva tértek haza szülőföldjükre, anyjuknak fejkendőt, nővéreiknek pántlikát, öccsüknek bicsakot, apjuknak torockói vaseszközöket vittek ajándékba. Milyen jó volna megszólítani a járókelőket és újra hallani ennek a vidéknek lassú, éneklő beszédjét. De mind szaladnak, a gereblyés asszonyok és kaszás férfiak! Keskeny a barázda, bokrával nő a gyermek a szűk örökségre. Futni, gyűjteni, karolni kell!...

Túl, a magas hegyélen, amely délről határolja a vidéket, a Küküllő-völgyében jobb is, több is a föld. S még tovább, a két Homoród mentén, gazdag élet folyik az ittenihez képest: úgy hallotta annak idején diáki vetélkedések során.

Szürkülődött, mikor Udvarhelyen beköszöntött Lukácshoz, az örmény boltoshoz. Lukács árusfelük volt. Torockóról hordatta a vasat. Nagy örömmel, lelkendezéssel fogadták, csak azon bucsálódtak, hogy nem tudnak szebbik szobájukban ágyat vetni számára. Ezt a szobát ugyanis régen elrekvirálták a császáriak. Udvarhelyen most is sok német volt: innen váltották a falusi kvártélyosokat. Így, nyaratszaka, még hagyján: a köz-katonákat szabad táborokban tartják, de télen a megmaradt tűzhelyeket is elülük a háziak elől és arcátlanul kandikálnak bele az ételes fazekakba.

Miklósnak jó vacsorát készített Lukácsné asszony. A megmaradt kis szobában vetett ágyat neki, a népes család a boltba telepedett át éjszakára.

Lukács, őszes-piros, gömbölyű, kis ember, vacsora után maga-kellettő nyájassággal nyitott be a Miklós szobájába. A császári tiszttek nem voltak otthon a túlsó szobában, Lukács mégis suttogva, titokzatosan beszélt: ehhez a hanghoz szoktatta az állandó, rossz szomszédság.

— Van-e vas bővében a verőkön, ifjurarum? — kérdezte.

— Azt hiszem, elég van a szükségre!

— No, ami a szükséget nézi... fordulhat úgy, hogy itt a Székelyföldön, nagyon sok vasra lesz szükség.

— Miért éppen itt?

— Jaj, ifjurarum, itt más világ van, mint egyebütt. Itt a fegyvert nemrégiben mind elszedték a néptől. Sőt a vas szerszámokat is csak számával hagyták meg a falvakon. Csak a butáját, aminek az ételtől, meg a hegyétől nem kell tartani... — hunyorított jelentősen.

— No, csak nem fél az ármádia?

— Az ármádia alkalmasint nem fél, de a zetelaki kompánia bizonyosan fél a zetelaki székelyektől, valamiképen az agyagfalvi kompánia is fél az agyagfalvi székelyektől. Itt az előrelátás, jó uram! Nagy kísértés ám, ha fegyver van kezügyben, kiváltképen székelyeknél!

Miklós megértette a Lukács okoskodását. Úgy látszik, a császáriak nem alszanak rózsákon. De ami a vasat illeti? Kérdéssel fordult a boltoshoz.

— Hogy gondolja, Lukács uram? Hiszen ha a népnek nem engedik meg a fegyvertartást, akkor a jövőben annyi vasra sem lesz itt szükség, mint amennyire mostanáig volt.

— És ha fordul egyet a világ? — súgta Lukács titokzatosan. — Ha elmennek a sáskák? Akkor ezt a földet újra be kell vetni vassal. Micsoda nyereséges idő virrad akkor ránk! Csak győzzük portékával.

— Győzni fogjuk, Lukács uram, — mosolygott Miklós. — Aztán nem megy az olyan hirtelen, nem hagynak itt a sáskák akármilyen szél-fúvásra. Vihar ha jönne...

Lukács hunyorított és beavatottan mosolygott: tudja ő, amit tud. De nem akart az úrfinál okosabbnak látszani, nyájaskodott még egy keveset, aztán magára hagyta vendégét. Miklós lefeküdt. A nap legerősebb benyomása pattant föl lelkében: ijedség a Sárossyval való találkozástól. Mit fog szólni a torockói támadáshoz?

II.

Miklós későn ébredt és nagy kedvetlenséggel. Az elmúlt izgalmas napok fáradsága most ütött ki rajta. Amin tegnap mint szabaduláson örvendezett, azt ma fájdalmas ürességnek érezte. Elsüllyedt a szép sziget, immár hová, merre?

... Ez a szerelem lett volna az egyetlen dolog, ami életemnek tartalmat adott? — Nincs benned ámbició! — Hát ezt az elárvulást, céltalanságot jelentette apám szava?

De hát a pör, a város szabadsága! Ez mégis meg-megmaradt a multból. Ezt vállalnom kell... többé nem azzal a számítással, mint amivel elkezdtem: szerelmem útjának egyengetéséért, hanem az ügyért, köte-

lességből. Judith-hoz leszek hasonló, aki nem tudott szeretni, de lelkét áldozta városáért...

Megint élesen lükkent szívére az ítélőmester alakja. A brachium szétugratása! Mi lett ennek a dolognak a következménye? — Talán keresnek is már engemet, mint erőszakos rendbontót. A bányászok nem fogják egykönnyen elárulni a zendülés lefolyását. Szebenben majd elválík: — Sárossy bizonyosan tud már a dologról, akkor is, ha nem lett nagyobb láрма belőle. Megtagadja-e további támogatását?

Sietni nincs miért Szeben felé. Hadd tisztuljon a fő is, a szív is, meg a helyzet is.

Szentpéteren egy volt iskolatársát akarta meglátogatni: Jobb Gyurkát. *Kondort*, amint az iskolában gúnyneven nevezték. Kondor: ökörnév. Jobb Gyurka nagyon szeretett ökreikről beszélni és egyik ökrüket mindig Kondornak hívták.

A Küküllő völgyén indult el Udvarhelyről. Csakhamar balra tért, föl a Küküllő és Homoród vízválasztójára. Nyárvégi mélaság a tájékon, zabérlelő, sarjuvirágoztató napfény. A *Kénosi-tető!* Mennyit beszéltek erről a hegyről a székely deákok. Kondor ehhez a hegyhez szokta mérni az ökrök erejét: öt tőkefát is játszva kivittek volna a Kénosi-tetőn. Szelédobb tájék, mint Torockó körül. A Küküllő-rétek zöld pólyájában, sötét bükkerdő ölében csillog. Regés Budvár, históriás agyagfalvi rét, székelyek szent földje... Amott kelet kékjén az öreg Hargita. A Hargitának nyugati őrszeme: a bozontos homlokú Firtoshegy. Óriási kotló óriási csirkékkel: faluk a hegy lábánál. Tordátfalva... szép, árnyas temető, abban fekszik egy hidegszívű leány...

Leereszkedett a Homoród völgyében. Gyönyörű sorban a falvak. Szentmárton, büszke, bátyás templomkastéllyal, Szentpál, a kancelláriusnak, Bethlen Miklósnak, pompás udvarházával. Meszes, deszkás szekerek mendegéltek napnyugatnak, a szászföld felé.

A Kondor hazája!...

Szentpéteren ráigazították a Jobb György életére. Cserepes, nagy kőház, orsós oszlopokkal, virágos tornáccal, hímes kapuval. Sátoros kert, nagy csűr... a jó mód jelei.

Déli itatóvályúnál a híres ökrök. Miklós belovagolt az udvarra. Az ökrök felkapták fejüket s a jövevényre meresztették tükrös, nagy szemüket. Egy szikár, csupaizom, magas fiatalember indult Miklós elébe.

— Konc Miklós, te vagy? — kiáltotta el magát. — Hát te, ember...

Miklós leugrott lováról és megölelte a fiatal gazdát.

— S te... s te?... — nézett végig rajta csodálkozva.

— Darócban, úgy-e? Biz én, ládd, levettem az úri cödöllét, a kolozsvárit... Nekivetkőztem az életnek, azaz, mit mondok: nekiöltöztem.

Miklós az ökrökre hunyorított.

— Melyik?

Jobb Gyurka elkapta a Miklós karját.

— Te bohó, emlékszel még?... Nos hát, bemutatom. Kondor, te, hó, te! — kiáltott az ökrökre. Volt vagy nyolc darab. Egy kipödört szarvú, hatalmas jószág hátravágta fejét.

— Ez az... Kondor!

— Gyönyörű állat...

— S megérti a szót, he? Már mi így vagyunk szokva, megértjük egymást. Hanem a te lovad sem utolsó, hékás...

— Megsoványkodott, rég úton vagyok.

— Honnan jössz?

— Torockóról. Megbízásom volt erre felé.

Jobb Gyurka egy percig a csizmája szárát csapkodta ostorával. Majd fölemelte tekintetét és keményen Miklós szemébe nézett.

— Mostanában nagyon sokat gondoltam rád. Föl akartalak keresni, jó ómen, hogy jöttél.

— Szerencsét hoztam? Igazán örvendek.

— Itt fogsz maradni pár hétig.

— Pár hétig? — nevetett föl Miklós. — Pár napig — talán.

— Hétig, testvér, hétig. Amíg a lovatat kissé megjavítjuk...

Az ökrök öklelődni kezdtek, egy béresgyerek a csűr tájáról elszaladt s ostorával a pajtába durrogtatta a harcias állatokat.

Amint az ökrök eltisztultak, két pendelyes fiúcska süvöltött ki a házból, mintha nyilból lőtték volna ki őket. Apjuk két lábába fogódtak s barátságosan pislogtak Miklóstra.

— Kettős... mit szólsz? Egyszerre kettő... az ántiját! Odabent a harmadik, hallod? Három kis Kondor, így állunk, testvér.

A béres visszajött és kérdően intett a Miklós lovára.

— Kösd külön, vendégkosztra! — parancsolta a gazda.

Karonfogta Miklóst s nagy nevetgélés közt vezette föl a kőgarádi-
eson. Az asszony a pitvarban állt, karján kipattant szemű, morcos fiúcska.

— Ez az asszonyom!...

Miklós hátrahőkölt kissé, amint a menyecskére tekintett. Mintha csak Csegezy Anikó állt volna előtte! Ugyanaz a sugár, olvadékony, ringó termet, ugyanaz a sugárzó arc, csak bátrabb, barnább pillantású.

Felujjongó vidámság ömlött el Miklóson, frissen praesentálta magát az asszonymak. Bekövetkeztek aelső szobába. Kondorból bugyborékolta a jókedv. — Kolozsvári deákévek — emlékszel-e, emlékszel-e?

Ebédre terített az asszony; az asztalnál is kifogyhatatlanul mókáz-
tak a jóbarátok. Ebéd derekán ijedt képpel ugratott be egyik fiúcska.

— Két labanc van az udvaron, édesapám!

— A drága császáriak! — komorodott Jobb György Miklóstra. — Minden nap barátom, minden nap. Hol koldulnak, hol lopnak, de örökké a lábunk alatt... Eridj, galambom, vess nekik valamit! — szólt feleségének.

Az asszony kifordult a szobából. Csakhamar hangos csörtetés, szó-
váltás kerekedett odakint. Két fegyveres sवालिसér dühösen toppant a szobába.

— Az úr érkezett lóháton? — kérdezte egyikük rossz kiejtéssel. — Kicsoda az úr? A passzust!...

— Németek vagytok-e, vagy vallonok? — kérdezte Miklós nagy nyugalommal.

— Vallonok. Mi köze hozzá? — gorombáskodott a katona.

— Itt van a francianyelvű passzusom.

— Rabutin!... — olvasta a katona az aláírást és egyszerre meg-
fittyent az ábrázata. — Pardon, rendben van — szólt és társát sietve
vonta ki a szobából.

— Mivel koppintál úgy az orrukra? — csodálkozott Jobb György.

— A passzusomat maga a főkommandáns írta alá — nyújtotta megtekintésre Kondornak az írást. — Úgy félnek ettől a névtől a császáriak, mint az ördög a tömjéntől. Az úton is nagy hasznát vettem...

— Hm, Rabutin? Ugyan sokra vitted... No, majd szólunk ezekről, a jelenről is, a jövődőről is... Hol is hagytuk el a régi szép időket?

A menyecske leült a tulipántos hátú karosszékre s kezét ölébe ejtve, néma mosolygással hallgatta a férfiak víg emlékezeit.

III.

Ugarolás folyt, Jobb György vendégét is magával vitte a mezőre. Jól mulatott rajta, hogy mennyire nem ért ez a kapa, kasza fogásához.

— Hát a csinálásához értesz-e? Milyen vasgyártó vagy?

— A csinálásához... no, ahhoz jól értek — dicsekedett Miklós. — Dejszen, ha apám rám bízna! Sok tervem, rajzom van, de az öreg nem akar tágítani a régi formáktól. Ekénk, fejszénk, fűrészünk, kapánk, sarlónk mind kézhezállőbb lehetne.

Kondor a távolba révedt, majd fölindult arecal fordult Miklós felé.

— Tán bizony fegyvert is tudnál gyártani? — kérdezte száraz, gürződő torokkal.

— Könnyűszerrel! Az Apafy-korabeli formáink is megvannak, de odakint is sok újtást tanultam el. Fegyvert? Rossz kereset az ma: a császáriak nem dolgoztatnak velünk.

Kondor melléből mély sóhajlás szállt bele a napos levegőbe. Nagyot hallgatott, majd másra fordította a beszédet.

Miklós barátja társaságában is szívesen időzött, ám az asszony körében melegséggel, fénnel telt meg a szíve. Ó, egy ilyen vidám, serény, szerelmes asszony! Elbeszélgettek a házasságról, a menyecske váltig faggatta, biztatgatta Miklóst.

— Csak olyant végy, testvér, aki kővárat is elárul éretted! — szólt bele Kondor nagy bölcsességgel.

Miklósnak megnyilallott a szíve. Eszébe jutott valaki, aki kővár kapuját akarta kinyitani, hogy neki kedvét lelje...

Egy este a menyecske kiadta a parancsot, hogy másnap — vasárnap — mindenkinek templomba kell mennie. Miklós idejében felöltözött. A pitvarban az asszonnal találkozott, aki szintén készen volt már. Beszélgettek, várták Kondort, aki hosszasan öltöződött a belső szobában.

Nyílt az ajtó, kilépett Kondor. Deli székelyfi, zsinóros, kapesos mentében, forgós kucsmában.

— Micsoda átváltozás? — kiáltott föl Miklós. Kondor összecsapta sarkantyúját, oldalához zörrentette kardját. Az asszony sugárzó pillantásokat vetett hol urára, hol Miklóusra.

— Hadnagy! — mondta remegő büszkeséggel. — Udvarhelyszék egyik hadnagya. A télen választották meg.

— Jól áll neki, mondhatom.

— Kondor, mint hadnagy, hehehe... — buggyant ki a nevetés a tiszt úrból. — Csak ez a baj, né! — szontyolodott el és kardja markolatját levette a hüvelyről. Könnyen ment, a kardnak nem volt pengéje. — Letörték a császáriak, látod? Veszett kardnak a nyele...

A templomba mentek. Közből a menyecske fején selyemszalagos főkötővel, kezében violacsokorral. Fölvidult az utca, amerre haladtak. És megtelt velük a templom, színt kapott a gyülekezet... Miklós lelkét meleg ünnepiesség töltötte el mind e dolgok látásán.

Délután kiültek az udvarra, a nagy körtefa alá. Kupa az asztalon, küköllőmenti, illatos termés a kupában. Mindesak a kolozsvári arany-napokról emlékeztek.

Egyszer hosszú köhintésekkel két székely gazda következett be az udvarra. Vállas, sovány emberek, korosabbak, mint Miklós, de merő, egyenes szálúak. Fehérharisnyások, a lófők rendjéből.

Jobb György szívesen biztatta őket az asztalhoz.

— Megköszönjük a szivességet, hadnagy uram. Nekünk bizony ezzel a fiatalúrral volna pár szavunk, ha meghallgatná.

— En hát elhúzódok.

— Dehogy, dehogy, itt a hadnagy úr előtt.

— Örömet meghallgatom, — mosolygott Miklós biztatón.

— A svalizsérok mondják, hogy az úrfi valami nagy tisztviselő a Rabutin oldalán, — zörgetődzött a szószóló.

— No, csak annyi igaz, hogy gyakran találkozom a főgenerálissal.

— Hej, ifjurar, ha elmondaná panaszunkat Rabutin uramnak! Ezek a gaz kvártélyos katonák megemésztik az életünket. Szabadságunkat tapodják, vagyiszunkból maholnap kimellesztenek, testünkön nyargalnak, lelkünket vesztegetik. Erre jutottunk magunk véte nélkül.

— A vén Kádár is halálán van, — fordult a másik Kondorhoz. — Akinek torkába verték a pipáját a császáriak...

— Bizony, ezer panaszunk volna.

Kondor az asztalra csapott.

— Nem panaszunk, atyafiak! Más patikában van a mi orvosságunk.

A székelyek tökéletlenül néztek össze. A szószóló újra megköszörülte torkát.

— Affélét is pengetnek..., mit gondoljon a magunkfajta tudatlan ember? A zetelaki vásáron a csikiaiaktól hallók, azok pedig nagy földet megjárnak. Hogy tán Rákóczi urunk hazakerült volna Bécsből a Felvidékre... Mire véljük, ifjuraim? Csak égünk a gyeheennában...

— Oltogassuk, bátyám, egyelőre oltogassuk! — koccintotta Miklós poharát a lófökhöz.

A szószóló megtörölte a bajuszát s tovább fűzte a beszédet.

— Urak lássák! Indítsanak, mi majd húzni fogunk. Hej, csak kézbelire kaphatnánk! Ez az átkozott nemzetség még a rozsdás vasból is kiforgatott...

Jobb György leszegte fejét, izzó szemmel nézett maga elé. Nehéz, fojtott csönd lepte meg a társaságot. A lófők megéreztek, hogy terhére vannak hadnagyuknak s nagy engedelem-kérések közt elbúcsúztak.

A hadnagné ott tett-vett az asztal körül. Aggodalmas pillantásokat vetett ura sötét, viharfelhős arcára.

— György, jertek be a házba! — szólt, amint a lófők eltávoztak. S vette is a kupát, meg a poharakat, s parancsoló pillantással fölkelte férjeurát.

Bent újra asztalhoz ültek. A kis mozgás megoldotta a kötést, ami Kondor lelkére nehezedett.

— Noshát hallottad ezeket az embereket, — nézett melegen Miklósrá. — Áldott nép... az uraktól vár indítást. Mit csináltok ti odafönn? Harcra kelünk-e, szabadulunk-e?

Miklós a szék karjához dőlt csodálkozásában.

— Barátom, erről szó sincsen — mondotta. — Az urak nem gondolnak harcra, sőt ugyancsak tetszik nekik az új világ.

— Ez nem áll! — csattant föl Kondor nyersen. — A föle talán hideg, de ami az alatt van, barátom, forró, forró! Minél alább, annál forróbb. A java — köznemesség torkig van ezzel a világgal. S mi székelyek? Látta a füstjét... A parasztság a vármegyéken gyűlölettől vonaglik. Az újmódi főurak? Ó, ismerjük őket. De közöttük is — jól tudjuk — vannak bús emberek. A te földid, Torockay István, most járja Csikot és írja a székelység bajait. Erről sem tudsz?

Miklós sajnálkozva nézett Jobb Györgyre.

— De tudok. Torockayt a gubernium hivatalosan küldte ki a panaszok összeírására. Nem szabad ebből hímet varrni...

— És Rákóczi? Tudod-e, hogy a Felvidéken kötik már a tüzes esóvát?

— Nem, kérlek, nem tudom! — feszengett Miklós gyámoltalanul. — Nem vagyok én ilyesminek az embere.

Jobb György kifehéredett. Bosszus lehülés ömlött el valóján.

— Jó, a kereskedés embere vagy — szólta kis szünet után. — Beszéljünk hát olyanképen! Nekünk székelyeknek sok vasra volna szükségünk: kardra, puskára, golyóbisra. Milyen feltételek mellett gyártanál fegyvereket számunkra?

— Ugyan mire gondolsz? — riadt meg Miklós. — Fegyvert gyártani a hatalom ellen?

— Titokban... úgy gondolom! A bányászok meg fogják érteni s titokban megcsinálják. Megfizetünk, hallod-e? A bányászokkal kell meg egyezni, mi majd elhordjuk a kész fegyvereket.

— A bányászoknak most egyéb gondjuk van. Pört indítottak földesuraik ellen szabadságukért. Nagy zavar van köztük.

Kondor felütötte fejét.

— Szabadságukért? No, akkor éppen meg fognak érteni. Mi is a szabadságunkért akarunk pört kezdeni. Ha én beszélhetnék velük! Te, úgy látszik, nem kapsz sem nemzedet dolgán, sem a magad nyereségén...

Nehéz, ízetlen csönd telepedett közójük. Jobb György föltámasztotta állát és a mestergerendára bámult. Miklós az asztalt nézte kínos unalommal. Szerencsére jött az asszony s vacsorára terített.

IV.

Miklós másnap reggel úton volt Szeben felé. Nagy kedvetlenség nyomta lelkét, időnként heves bosszúság rázta meg. Búcsúzás a találkozás mérője. S Kondor hideg mosolygással búcsúzott el tőle. A vas dolgáról nem szólt többet, elhibázott ugrás volt. — De hát nincs-e igazam? — vívódott Miklós. — Erdély a császár ellen — bolondság! Micsoda fantázia: Torockó csináljon fegyvereket titokban... Hogy megfizetik? Ezt sértésnek szánta Kondor. Forrófejű bolondok, micsoda képtelen tervekkel gyötrik magukat!...

A ló fáradhatatlanul nyelte a távolságot: parázs van a székelly abrakban. A Székelyföld immár beleolvadt a heves napfénybe, Miklós szász falukon haladt át.

Egy helyen nagy csúfság érte. Az úton császári katonák álltak a falu népe között. Amint feléjük közeledett, az egyik katona hoplázni kezdett a kardján. Miklós látta, hogy a katona az ő lovaglását gúnyolja ki. Kihúzta magát s merő pillantást vetett a csúfondáros társaságra. Azok kihívóan visszavigyorogtak... Közéjük sujtani? A ló tovább ügetett és Miklós nem tartotta vissza. — Kondor bizonyosan közéjük sujtott volna! Kondor tisztába van magával, Kondor készen áll... én azonban gyáva vagyok, gyáva!

Megroppant benne a lélek, keserves csüggedés szállta meg. Sárossy elé állni... gyáván, megalázottan!

Másnap délelőtt érkezett meg Szebenbe. Leverte magáról az út porát s fölsietett az ítélő-táblára. Átesni a kínos próbán!... A kancellária első szobájában hárman dolgoztak: két fiatal íródeák és az öreg Takó. Fölugráltak, közrefogták, amint belépett.

— Mit tudsz róla, hová vitték? — kérdezte az öreg Takó nagy felindulással.

— Kit?

— Hogy?... Hát nem tudod? Tegnap katonákat küldött ide Rabutin s elkísértette az ítélőmestert.

— Miért? Mi történt?

— A guberniumtól jött valami vád ellene. Siess a kommandóra, neked tán többet mondanak!...

Miklós nagy szívdobogással rohant a kommandóra. Van Norden hadnagyhoz nyitott be.

— Bruder, csakhogy megkerültél! — kiáltott föl a hadnagy vidáman. — Többször kerestelek.

Miklós égő pillantással nézett barátjára.

— Légy jó, vezess Rabutinhoz, azonnal!

— Te emberölő! Milyen a képed? Mi lelt?

— Hol van Sárossy?

Van Norden komoly grimaszt vágott.

— Vagy úgy? Pszt, hagyd Rabutint! Jere, mindent elmondok...

A harmadik szobába vezette Miklóst, ahol a kommandó levelei állottak. Az ajtót bezárta, előrement, átölelte barátja nyakát s mélyen a szemébe nézett.

— Bruder, én neked mindent el fogok mondani s ezzel halálos árulást követek el tisztem ellen. De éppen ezt akarom... hetek óta készülök rá! A magyarázatot majd a végén. Sárossy? Csak a kezdet barátom... rövidezen mások is sorra következnek. Nagy idők fornak, de most maradjunk Sárossynál. Noshát Sárossyt magyar kéz lökte bele a bestia torkába... Olvasd ezt a levelet!

Miklós az aláírásra pillantott: Torockay consiliarius. Alázatos bevezetés... aztán a Sárossyra szórt vádak. A kuruc-tűz mindjobban elharpózik az országban: Sárossy a párt titkos feje! Védi a görögkeletieket a katolikus térítés ellen. Természetes, mert a görögkeletiek Bécs ellenségei. Gátolja a katonai porciók fölajtását? A népet nyergeli a császár ellen. Itélőmester? A törvények meggyalázója! Im legutóbb is olyan

gonoszságra vetemedett, amit nehéz méltó szavakkal illetni. A torockai bányászokat titkon földesuraik ellen lázította s mikor a vármegye törvényt akart ülni a parasztokon: a tisztviselőket megtámadtatta és szétűzette. Van-e helye ilyen alattomos cselszövőnek Erdélyben most, új háborúk küszöbén?

— Gaz rágalmak! — dobta az asztalra a levelet Miklós. — A bányászokat én állítottam a vármegye útjába... a magam fejétől!

— Tyűh, ezzel hallgass ám! Sárossyt Bécsbe vitték a napra, de téged a sötétbe fognak dugni...

— Miattam szenvedjen! — dörzsölte meg Miklós vértelen homlokát.

— Bagatella, barátom! Vármegye, Sárossy? Nagyobb dolgokról van itt szó, trónusokról, nemzetekről, mindent elmondok, ülj le csak, kérlek; használjuk fel ezt a várva-várt együttlétet.

Van Norden széket adott Miklós alá, maga is leült. Komoly, ünnepies kifejezést öltött tekintete, fölindult hangon beszélt.

— Meg kell értened mostani magatartásomat s ezért egy kissé multamról, származásomról fogok beszélni, amiről eddig kevés szó esett közöttünk. Apám egyike volt azoknak a hollandusoknak, akik annak idején a török ellen lelkesedéssel állottak a császár szolgálatába. Ott volt Buda visszafoglalásánál, Mohácsnál, Belgrádnál. Nagy érdemeket szerzett, colonellus lett belőle és a harc után is az ármádiánál maradt. Minket anyámmal, lehívott Hollandiából, engem katonának állított. Egyideig Magyarországon hányódtunk a kvártélyozó hadakkal, szemtől-szembe láttuk a magyarok kínjait, amikbe a császári politika döntötte őket. — Szabadítónak jöttem és hóhért akarnak csinálni belőlem! — háborgott apám, mikor executiókra, sarcolásokra küldötték a magyarok ellen. Gyánuba keveredett. Erdélybe küldötték, kegyvesztetten, elégedetlen ember módjára halt meg, itt nyugosznak mindketten Erdély földjében. Halála előtt szívesen jósolgatta, hogy a magyarok előbb-utóbb föl fognak támadni a rettenetes elnyomás ellen. — Te pedig ne harcolj majd a magyarok ellen, nekünk csak a szabadságért méltó harcolnunk! — kötötte lelkemre. — Térj haza Hollandiába, ha itt a zsarnokság eszközének akarnak fölhasználni. — Noshát az idő beteljesedett, barátom, való útra érkeztem. A magyarok rövidesen föltámadnak a császár ellen...

— Fantázia!

— Számítás, Bruder! Okok, előrelátható következményekkel. Most már bizonyos, hogy odakint rövid időn óriási mérkőzés fog megindulni a Habsburgok és a Bourbonok közt. Kié lesz Spanyolország trónja, kié lesz a világ uralma?... Európa máris két táborra szakadt, évekig fog tartani a birkózás. Azt hiszed, Magyarország tétlenül fogja nézni a harcot? Lehetetlen!... Magyarország szilárd dühvel fog zsarnokára rohanni s Erdély vele rohan... Már gyülekezik a vihar, morajlik is néha. Rákóczi hazatért Bécsből, a Kárpátok alján, Tisza mentén róla dalol a nép, vele sűgnak-búgnak az urak. Mi is jól halljuk ezt a főkommandón, jönnek-mennek a staféták... Mondom neked, az idő beteljesült...

— Szóval, hazamész Hollandiába, — szólta Miklós sajnálkozó hangon.

— Fél évvel ezelőtt tán azt tettem volna, de közben történt velem valami, ami más célt, más lelket adott nekem... Itt maradok, veletek akarok élni — halni...

— Apád példáján — a szabadságért...

— Nem, barátom, nemcsak a szabadságért! Én nem vagyok annyira lelkes és önzetlen, mint apám volt. A magam boldogságáért!... Egy leányért... — halkult el a hangja. — Jön a nagy keresztség, közetek keresztelkedem tüzzel, vérrel, verejtékkel: érdemessé teszem magamat annak a leálynak a kezére. A te segítségedre nagyon számítok: nagy ugrás, fogódnom kell valakibe.

— Belém? Csodálatos, hát te is... A Székelyföldön is a háború nevében szóltak hozzám...

— Nem mondhatnád el? — kapott rajta a hadnagy. — Nemde, megérték rá a lelkek?

Miklós elmondotta a Kondorral való beszélgetés történetét. A székelyeknek fegyver kell, vas kell és ezt tőle kérte egyik tisztjük. Vas hiszen bőven volna, de hogy lehessen fegyvert kovácsolni belőle a hatalom szeme láttára? És hogy lehessen a fegyvert a székelyekhez juttatni?

Van Norden megbüvölt arccal nézett Miklósrá.

— Föl fogjuk fegyverezni a székelyeket! — kiáltott föl diadalmasan. — Micsoda találkozás! A gondviselés ujja...

— Lehetségesnek talárod? — kérdezte Miklós kételkedő örömmel.

A hadnagy izgatottan sétálta körül az asztalt, meg-megállott, maga elé révedt.

— Egyelőre maradjunk a gondolatnál! — szólt végül. — Ma este fölkereslek: kész haditeranggal fogok előállani. A színjáték megindult... vajjon házassággal fog-e végződni számomra? Este a lakásodon várj reám, most menjünk innen föltűnés nélkül...

Miklós a város keleti részén lakott, a szöglet-bástya közelében. A kommandórol, amely a piac déli oldalán volt, hazafelé indult. Egész valóját fölforgatták Van Norden közlései, heves felindulás rázta, remegtette lelkét. — A történelem árja jön felém... jámbor, gyámoltalan lélek, rá merjek-e szállni?... Elhaladt lakása előtt, a szöglet-bástya felé tartott. Nappal nyitva van a bástya ajtaja, sokan mennek föl a könyöklőhöz; nagyszerű pillantás esik onnan délre, az óriási hegyek sötét ormaira és keletre, az Olt széles, mosolygó völgyére. Miklós is gyakran ment föl a bástyára és elgyönyörködött a hatalmas panorámában. Most is arra vitte izgatott lelke, napra, világosságra vágyott, rendet akart teremteni csapongó érzései, zavaros, kuszált gondolatai között. A könyöklőhöz állt, de nem tudta a tájékat nézni, ernyőt csinált tenyeréből és eltakarta szemét, lelkébe próbált bepillantani. — Gyáva volnék? Külső országokban a legmélyebb bányákat meg mertem járni, apám akaratával szembeszálltam, a vármegyének útját álltam. Mi adott bátorságot mindezekhez? Magam szüksége, magam vágya, érdeke! De most másról van szó. Most olyan ügyről kell döntenem, ami másoknak, sokaknak ügye... A nemzetért!... Hatalmasan dördült meg szívében a megtalált szó: a nemzetért!... Csakugyan... én egy vagyok a szentgyörgyi vár szilaj táncosaival, nekem közöm van a székelyek dühéhez... a jobbágyok kínjaihoz, ennek a földnek minden öröméhez, bújához. Annyi embernek testvére vagyok! S ha mind egyik volnánk az idegen járom ellen? Ó, Kondor világosan látja a célt! Kondor engemet is jól ismer, tudja, mi telik ki tőlem. Nem azt akarja, hogy vére vagdalkozzam: munkát kér tőlem, vasat, vasat! Ez az én új utam; dolgozni, áldozni azokért, akikkel egy vagyok. Kondor, vasat adott nektek! — nézett kigyúlt arccal napkeletre, a Székelyföld felé.

V.

Délután elment az ítélőmester kancelláriájára, tájékoztatta az öreg Takókat a Sárossy sorsáról — Bécsbe vitték, várni kell, míg bizonyosabb hírek jönnek felőle. — Magához vette a pöriatokat. Megörvendett, mikor fölfedezte, hogy a privilegiális-levél másolatát az iratsomó számára is megcsináltatta az ítélőmester. A consiliarius tehát hiába sülyesztette el a főaktát, a pört akármikor folytatni lehet.

Egyelőre a harang szava elnyeli a csengetyű szavát. Ország szabadulásáért indul meg a per. Milyen terveket hoz a hadnagy a székelyek fölfegyverzésére?

Este pontosan beállított Van Norden. A homályos szobában egyszerre mintha minden határozott alakot öltött volna. Minden olyan világosan, kereken jelentkezett nála: a mozdulatok, szavak pillantások. Strucctollas kalapját szabályos mozdulattal a fogásra akasztotta, vállraomló, gesztenyeszín fürteit csomóba igazította... egy-kettő... egy-kettő... leült Miklós elé és egy kis papiroost vett elé.

— Helyzetkép! — Szólt kerek, választékos mozdulattal. — A császári ármádia a nyugati harctereken maholnap óriási küzdelembe fog bonyolódni, ide aligha tudnak mostanában csapaterősítéseket küldeni. Rabutin máris riadozik, állását félti az itteni mozgalmaktól, gőgös félistenből gyanakvó szolgává kezd aljasodni. Noshát, ezekre építem tervemet; Rabutin félelmére és az ittvaló császári hadak állapotára. Föl fogom fedezni Rabutinak, hogy a csapatok fegyverzete nagyon rossz állapotban van, pótolni kell minden fölszerelést, rezervákkal kell megrakni a szertárakat. Rabutin ijedten fog kapni indítványomon, én meg ajánlkozom, hogy a fölfegyverzést végrehajtom. A vasra persze veled fogok megalkudni, a torockói verőkben fognak készülni a fegyverek. A többi könnyűszerrel fog menni. A fegyverhordó szekerek rajzani kezdenek a Székelyföld felé. Egy szekér valamelyik császári depónál fog lerakódni, tíz másfelé megy. A főkomandó füstje alatt megrakjuk a titkos helyeket a szükséges hadiszerszámokkal. Nos, mit szólsz hozzá?

Miklósnak másfelé szaladt a figyelme, nem válaszolt azonnal. Van Norden félreértette a hallgatást.

— Amennyiben megbotránkoztál volna tervemen — szólt hideg mosollyal —, vedd tudomásul, hogy ezt az árulást lelkifurdalás nélkül követtem el. Mi az én hűtlenségem a császári politika gonoszságaihoz képest?

— Ó, bocsáss meg! — riadt föl Miklós. — Arra gondoltam, hogy a székelyeket milyen boldoggá fogjuk tenni. Vassal fogjuk bevetni földjüket: szabadság fog kisarjadni belőle!

— De hogy jutunk a vashoz? — folytatta a hadnagy megbékélt hangon.

— A vasat én adom! — felelt Miklós lelkesen. — Tizenkét verő munkáját. Apám jóvoltából. Persze.

— Nem elég! — rázta meg fejét a hadnagy. — Évek kellenének tizenkét verővel; az egész Torockónak dolgoznia kell. Minden perc drága, a télen végére kell jutnunk. És a rengeteg költség? Én csak a császári depók számára átvett dolgokért tudok majd fizetni s azt is nagyon szűken. Rabutin reszket a garasért, rosszul áll a hadikassza.

Miklós hallgatott egy kicsit.

— A költséggel is majd csak megleszünk. Bízom benne, hogy apám helyt fog állni értünk, írjuk azt is az én terhemre... — mondotta.

A hadnagy fölállt s szép szabályosan megrázta barátja kezét. Majd visszaült s egy percig a papirosba mélyedt.

— S az emberek? Harcra nálatok mindig akad ember, a székelyek bizonyosan jönni fognak, ha megszólal a trombita, de kik fogják a dolog politikai részét intézni? Az összeesküvők...

Miklós gondolkozott.

— Beláthatod, hogy erre nem tudok azonnal felelni, nekem is tervet kell csinálnom. Tordára megyek, Szaniszló alispánhoz, ő lelkes kuruc és jól ismeri Erdélyt. Akár holnap útra kelhetek.

— Egy másik gondolat! — szólt Van Norden kis vártatva. — Három nap mulva kezdődik az országgyűlés Gyulafehérváron, mi is ott leszünk. Rabutin titokban alarmirozta Torockay consiliarius, azt írja, hogy nagy elégtelenség forrik Erdélyben a katonaság ellen, adó ellen. Állítólag Torockay főkapitány fogja vezetni ellenünk az attakot. Egy csomó súlyos panaszt írt volna össze a Székelyföldön.

— Erről én is hallottam valamit.

— Szóval, otthon lesz a macska, nem fognak cincogni az egerek. De annál jobb alkalom volna titkos verbuválásra.

— Szaniszló alispán is bizonyosan ott lesz a gyűlésen, vele kell kezdeni, — fogadta el Miklós a hadnagy tervét.

Van Norden frissen, megkönnyebbülve állt föl.

— Most aztán térjünk vidámabb dolgokra. Nem is vagy kíváncsi ki az a lány, akiért mindezekre rászántam magamat?

— Ismerem?

— Ó, nagyon jól! Földid... Csegezy Anikó...

Miklós megszédült, vére vadul hullámozott szívetől fejéig, a gyertya lángja karikát hányt előtte.

— Csegezy Anikó? — kérdezte bágyadt, megtört hangon. — Szép leány!...

— Meghiszem azt! — lelkesedett a hadnagy. — Rabutin is állandóan magasztalja. Azzal büszkélkedik, hogy ő lesz a násznagy az Anikó lakodalmán. No, majd szerzünk neki más lakodalmat, eltáncoltatjuk vele az egerest, mi?

— Régóta ismered?

— Farsang óta, hiszen emlékszel. Azóta többször megfordultam náluk, a napokban is beköszöntem Gyaluból hazajövet.

— Szívesen látnak, persze!...

— No, nem lehet panaszom.

Miklós fölállt, kezét nyújtott Van Nordennek.

— Sok szerencsét, méltón választottál!

Bocsánatot kért, nagy kimerültségről panaszkodott, sok álmatlan éjszakát töltött mostanában.

— Hát csak pihenj! — búcsúzott el a hadnagy kardját felővezve. — Holnap este folytatjuk, én máris úgy tekintem magamat, mint a magyarok titkos követét — Rabutin udvarában.

Miklós magára maradt, erejefogyottan ült egy karosszékbe. Micsoda érzés ez? Mikor, hol született? Csak fölpattan a mélyből, mint a rejtett seb és sajjog és a szívbe nyilallik... Szerelem? Nem az, bizonyára nem az,

de titkon tudott, kedves menedékhely... Most aztán vége, ennek is vége! Van Norden már rátette életét — az árulásig! Van Nordenre pedig mulhatatlanul szükség van, sejtellemmel sem szabad kedvét szegni...

Csakugyan ki volt merülve, tompa bódulással dőlt ágyába. Hajnaltájt megébredt; ujjongó érzés járta át a szívét. Haza, haza, itthagyni világfelfordulást, szabadságot, Kondort, hadnagyot, pört... szaladni, megelőzni mindenkit, elragadni Csegezi Anikót és elrejtőzni vele a világ elől. Édes hevület öntötte el képzeletét, látta a leányt ragyogó szépségében, hallotta zengő szavát: ó, ez mégis szerelem, az igazi nagy szerelem! Álomba ringatózott a lelkében zengő hangokon, messze-messze hajókázott virágos vizeken...

Világosság volt szobájában, mire megint fölébredt. De más színe volt most a dolognak! Hazamenni Csegezi Anikóért? Gyáván megszaladni? Fáradt mosollyal gondolt éjszakai fölindulására. Lehetetlenség, a cél parancsolóan int a közelből. A cél pedig vasat vetni és szabadságot aratni. Erősnek, hatalmasnak érezte magát.

— Eddig játékszere voltam az eseményeknek, ezt a dolgot magam fogom eldönteni. Szerelem? Nem, nem — szabadság!...

VI.

Rabutin kíséretével már a gyűlés előtt való napon Gyulafehérvárra érkezett. Állandóan Torockay consiliariussal sugdosódott a zárt ajtók mögött.

Van Norden a megnyitás reggelén találkozott Miklóssal.

— A parancsot megkaptam az armatura rendbehozására, — mutatta meg az írást. — Rabutin teljes meghatalmazást adott, megköthetem a szerződést veled. Most aztán embereket a gátra, akik a politikai szervezést elvégzik.

Miklós a fejedelmi palotára sietett, annak a termeiben lesz az országgyűlés. Még csak az előkészületek folytak, délfelé lesz a megnyitó ünnepség. Az elnöki emelvényen írődeákok sűrögtek-forogtak, lent a padsorok közt követek csoportjai zsi bongtak, paroláztak. Miklós fölfedezte Szaniszló Zsigmondot és odaköszönt neki. Az alispán tekintete elzordult, indulatos lépésekkel közeledett Miklós felé.

— Mi az, jó úrfi, megkerültél? — mondotta szemrehányó hangon. — De hirtelen elakadt szava, barátságosabban pillantott Miklóssra. — No, úgylátszik megszenvedtél szelességedért, ugyancsak rossz színben vagy. Nincs valami komoly bajod? Jere, beszéljük meg a dolgot! Hiszen elmúlt már a veszedelem, kihúztuk a bolondság méregfogát.

A folyosón vidáman beszélt el az alispán, hogy üzette meg Kirát a boszorkányokkal. Ennek a taktikának bizony kellemetlen következményei is vannak: egy az, hogy a bíró leányán a boszorkányság híre megerősödött, remélhetően jól elbűjt ellenségei elől. A másik következményben némi igazságtétel is van: Mátyásné betege lett annak a hivatalos megállapításnak, hogy Judithot gonosz lelkek ragadták ki a vármegye kezéből. Látomásai vannak, álmatlanul riadozik, nem állnak-e rajta is bosszút a boszorkányok? Anikó csöndesítése tartja benne a lelket. Baj, de ezen az áron a bányászok kisiklottak a consiliarius fosztogató kezéből.

Miklósnak nyelvehegyén volt, hogy elmondja a harmadik következ-

ményt: miként szolgáltatott ürügyet a boszorkányos taktika Sárosy elfogatására. Mégis meggondolta, nem volna okos dolog keresztapja lelkét ezzel a kellemetlen hírrel most megzavarni. Milyen fordulattal térhetne a fölfegyverzés ürügyére?

Az alispán karonfogta Miklóst és a nagyterem felé vonta.

— Gyere, megmutatom neked a gyűlést. Amott az emelvény előtt a gubernium pártja: regalisták, szamosmenti nemesség, főbb tisztviselők. Mellettük külön összebújva a szász követek. Rabutin szolgálai... hitvány labancok! Nézd, Torockay consiliarius hogy maszlagolja őket!

— S van egy másik párt is? — kérdezte Miklós hevesen.

— Van ám, a többi! Amott a baloldalon a parciumbeli, mezősegi nemesek, székelyek. Mindnyájan a mi pártunk, lélek szerint!...

— Szóval fejetlenül — bólított Miklós savanyú képpel.

— Ejnye, hallod! — lobbantott Miklóstra megrovó pillantást az alispán. — Egyébiránt van némi igazság a szavadban, még nem fogtunk összeforma szerint az idő még nem ért oda. A mostani gyűlés azonban sok mindent el fog választani: Torockay főkapitány áll mostan próbára. Az ő kezében vannak az ütőkártyák, ha jól játszik, Erdély lelkét nyeri magának, ha rosszul játszik... nos, a lélek akkor is megmarad kurucnak! Most készíti jelentését székelyföldi útjáról, gonosz vádak vannak benne a gubernium és Rabutin ellen...

— Eszerint nagy szócsatákra van kilátás! — mosolygott Miklós gúnyosan. — Cselekedni kellene, keresztapám. Vagy ha cselekedni most még nem lehet, legalább készülni rá. Lärmázni... mit ér az?

— No, né, milyen böles ember lettél! — mondotta szelíd botránkozással Szaniszló Zsigmond. — Csirke ad tanácsot...

Miklós élénken felelt vissza keresztapjának.

— Mindenesetre volna szavam ezekhez a dolgokhoz, igen fontos szavam. Sürgős is volna és nagyon bizalmas... nem adhatna módot keresztapám?

Szaniszló fürkészően nézett a fiatal emberre, kisvártatva gyanakodva válaszolt.

— Gondolod, a szálláson?

— Az lesz a legjobb, tanuk nélkül...

Elindultak, az alispán lehorgasztott fejjel mendegélt elől. — Ez a jámbor, józan fiú egészen kifordult valójából. A szeméből látszik, hogy nincs rendben a szénája. Miféle fantázia szállta meg? — No, majd kibeszélem a fejéből.

Behúzódtak az alispán szállásának — egy becsületes gombkötő házának — belső szobájába. Miklós mesélni kezdte az utóbbi napok történetét. A Kondorral való találkozáson kezdte és Van Norden közlésein végezte.

Szaniszló Zsigmond bezzeg nem vegyített most tréfát a dologba, mint ahogy szokása volt komoly tárgyalások rendjén is. Izgatott kérdéseket vetett közbe, ühmgetett, ámuldozott, végül nagy felindulással szólt:

— Fiam, ezek a dolgok egészen más irányt szabhatnak dolgainknak. Gyere, közölni fogom a főkapitánnyal! A főkapitány szállása előtt kis gondolkodás után kezét nyújtott Miklósnak. — Várij itt reám, előbb magunk beszéljük meg.

Miklós alá s föl sétált a Torockay István szállása előtt és vigyázódott. Látta, amint egy inas elszaladt a fejedelmi palota felé és egy székely

követtel tért meg. Nemsokára a mezőségi köpcös úr érkezett, aki a szentgyörgyi mulatságon megsértette volt. Ismeretlen urak jöttek egyenkint és kis csoportokban...

De őt nem hívták. Nem tudnak megegyezni? Lám, egyenkint megint visszazállingóznak az országgyűlésre.

Végre kilépett az alispán is.

— Nagy dolgot indítottál meg, fiam! Tán nemzedet sorsát döntötted el — mondotta meghatottan.

— Megegyeztek?

— Még nem. Csak holnap kell színt vallanunk, addig bizonyosan megegyezünk. Egy világos: föl kell készülnünk a vihar fogadására. A taktikára nézve van köztünk különbség: támadja-e holnap a gyűlésen a főkapitány Rabutint, vagy leplezze érzéseinket s játssza az alázatos meghunyászkodót? Én azon a nézeten vagyok, hogy a főkapitánynak most látszólag meg kell lapulnia, hadd vakuljon az ellenség! Reád és apádra erősen számítunk, nyilvánvaló, hogy a vas dolga rajtatok fordul meg.

— Ami engem illet, én megteszem a magamét — szölt Miklós kis hallgatás után. — De csak bizonyos föltételek alatt!

— Ugyan megkeményedtél, hallod-e! Micsoda föltételek?

— Az egyik kegyelmedet illeti, a másik meg Torockay főkapitányt. A kegyelmedét már most elmondom: Tóbis Judithról töröljék le a boszorkányság vádját, csináljanak utat neki a hazatérésre. A bányászok nélkül nem érünk el semmit, azok pedig nem fognak velünk dolgozni, amíg Judith üldözéséről tudnak.

— Igaz, ebben van némi bölcsesség! Haza fogjuk szerezni a leányt és tisztára mossuk, ez csakugyan az én kötelességem. Papiros dolga... új protokollumot veszünk föl. Egyébiránt nincs ínyemre ez a dolog, hallo-e! Mért nem veszed le az eszedet róla?

— Már levettem... szakítottam vele, keresztapám. De ügyünkért... no meg az igazságért...

— Csakugyan szakítottál? — kiáltott föl nagy örvendezéssel Szaniszló. — Tyüh, de fog örülni apád! Hát még Mátyásné? Egy csapásra kigyógyul a rossz látomásokból. Még csak azt kell megérniök, hogy a Csegezy Anikó kezét kéred.

— No, azt nem fogják megérni! — mondta Miklós és komoran elfordította fejét.

VII.

Szaniszló alispánék a napot az országgyűlésben töltötték. Este jöttek össze megint a Torockay főkapitány szállásán. Szaniszló megkérte Miklóst, hogy otthon váraкоzzék, majd őt is bevezetik a titkos tanácsba. Sok olyan ága-boga van a dolognak, amit a követek maguk között kívánnak tisztázni.

Késő éjszaka volt mikor az alispán Miklóst fölvezette a titkos tanácsba.

A főkapitány nyájasan fogadta Miklóst. Nyíltan, férfias komolysággal szólott hozzája.

— Öcsém, mi a kuruc-ligát megkötöttük, a jövő nagy dolgaira nézve testvéri érzéssel megegyeztünk. Ez lesz a taktikánk: mostantól kezdve alázatot fogunk mutatni a hatalom iránt, a lepel mögött azonban

teljes tűzzel fogjuk forralni a lelkeket... A földolog mégis az, amire te vállalkoztál: fegyverbe öltöztetni az elkeseredést! Apáddal együtt ti vagytok a vasnak urai, mesterei. A bányászok lelkeségétől függ a siker, lelket pedig ti adhattok nekik. Hallom, valamelyes föltételhez kötöd részvételedet. Helyes, a lehető megtesszük. Bizonyára ti sem feleditek, hogy szabadságot akarunk nyerni, nem kincset. Nos, mi a föltétel?

— Azt kérem a bányászok számára, nagyuram, amit kegyelmek akarnak a maguk számára: szabadságot!

— Ha világosabban szólnál...

Miklós zsebébe nyúlt és egy iratot vett elő.

— Mint a bányászok prókátora, kérem Endre király szabadságlevelének eredetijét. Ez itten egyik másolata, bizonyosság arról, hogy a levél eredetije kegyelmek kezében van. Pört kezdtünk nagyuramék ellen, az a királyi levél pörünk döntő bizonyítéka. A bányászok életre-halálra fognak dolgozni, ha azzal biztathatom őket, hogy reménység van pörük megnyerésére.

A liga tagjai meghökkenve pillantottak István úrra. Így kelepcebé kerülni!...

A főkapitány elfehéredett, néhány pillanatig mereven bámult maga elé. De lassan fölemelte fejét, szeme fényességgel telt meg, nem a vészes haragtól, hanem szelíd, belső megindulástól... Fölállt, kezét nyujtott Miklósnak.

— Isten nevében, öcsém! Ügyünk áldozatot kíván, én meghozom az áldozatot: a királyi levelet kezedbe adom. Vajha jönne a mainál becsülete-sebb világ, amely a pörben igaz ítéletet hoz.

Mind fölálltak, kezét fogták a főkapitánnyal és Miklóssal.

— Isten nevében — a szabadságért!

Az országgyűlésen másnap délelőtt került sor a főkapitány székelyföldi jelentésére. Az izgalmas esemény híre mind a terembe gyűjtötte a követeket.

A kiszívargott hírek úgy szóltak, hogy a főkapitány fölsorolja és az országgyűlés naplójába iratja a császári katonaság gonoszságait, lelketlen zsarolásait és indítványozni fogja, hogy követség menjen fel Bécsbe a Rabutin visszahívásának megsürgetésére.

Torockay consiliarius egy padsor végére ült, hogy bármely pillanatban Rabutinhoz röppenhessen a gyűlés híreivel. Cegei Vass György, a gubernator főhíve, gyök-mozdulatokkal forgolódott és sugdosódott a padok közt. A ligás atyafiak szerényszerte ültek és csöndes mosollyal pillantgattak a többiekre.

A zsidóság elnémult, a főkapitány nagy iratcsomóval kezében megjelent az emelvényen. Méltóságos alakjára meghökkent, görbe szemmel néztek a császár hívei. Nehéz ember, akit bajos lesz megejteni. Száraz, hivatalos hangon szólalt meg a főkapitány. Elmondotta, hogy a gubernium megbízásának eleget tett, összeírta a székelyek panaszait. Küldetését befejezettnek tekintti, itt a jegyzék... lássa, mit határoz róla a gyűlés! Ő leghelyesebbnek vélné, ha a gubernium venné kezébe az ügyet s minden nagyobb zaj nélkül megtárgyalná az orvoslás módjait a főgenerálissal.

Nagy elhűlés, csalódottság a labanc arcokon! Hát ennyi? Itt is, ott is nevetés csendült föl, kicsinylő, gúnyos hangok, tapsolások...

— No, híresek!

A gubernium pártja persze kapva kapott az indítványon: nem kell zajt ütni a dolgból. A főkapitány jelentését a consiliarius vette kezébe és lapozgatni kezdett benne. Arcán leplezett bosszúság! Hát nem sikerült bátyját Rabutin dühének kitennie... Panaszok a jegyzőkönyvben? Csusasz, ártalmatlan csontok a mély sírban...

Az országgyűlés többi tárgyait nem igen vették komolyan. Egy kis mozgolódást keltett Sárossy elfogatásának ügye, amit Szaniszló Zsigmond tett szóvá. Bánffy gubernator azonnal fölszólalt és kenetes hangon ajánlta, hogy az országgyűlés írjon föl a császári felségnek Sárossy mentése céljából. Ezt az indítványt meghatódással fogadták el.

A szép békesség öröme, amely minden ügyben megmutatkozott, egyik áldomás a másikat követte a gyűlés után. Bánffy gubernator, Apor kincstartó, Rabutin sorra vendégtelték a követeket. Rabutin sohasem érezte magát nagyobbnak, győzhetetlenebbnek, mint ezekben a napokban. Szokása szerint most is bőven osztogatta az ígéretek, hogy számos családot fog fölterjeszteni Bécsbe grófi és bárói titulusok elnyerésére.

VIII.

A főkapitány Gyulafehérváron maradt és buzgón mulatozott az urakkal az áldomásokon.

Szaniszló alispán, Van Norden hadnagy és Kone Miklós a gyűlés be-rekesztését követő napon, őszi szép reggelen, útrakeltek Torockó felé. Az alispán és a hadnagy egymás mellett lovagoltak és élénk beszélgetésbe bocsátkoztak. Kone Miklós magábamélyedve, borús képpel kocogott nyomukban.

Az alispán nagyon megszerette a hollandust s érzelmeiből világért sem csinált titkot. Zajos vidámsággal új meg új beszédtemákat vetett föl. Sokat olvasott a hollandusok szabadságharcairól, tudományát szívesen csillogtatta meg a hadnagy előtt. Csak őseinek nyomdokát követi Van Norden, mikor a szabadság ügyének szolgálatába áll. S hogy éppen Erdélyért tusakodik? Nos, ebben is nemzetének Erdély iránt élő rokon-érzését követi. Ime, a hollandusok magyar-szeretetének egyik megteljesülése: az unitárius religióra közelebről gyilkos csapásokat mért a Habsburg-politika. Kolozsvári templomukat, főiskolájukat elvették, javaikat elragadozták. Mi történt erre? Demény Pál nevű tudós, az iskola igazgatója, kiutazott Hollandiába s hírré tette ottan egyháza rettenetes romlását. Az áldott, jó hollandusok testvéri szeretettel karolták fel az ügyet s Demény Pált a talléroknek olyan sokaságával bocsátották vissza Erdélybe, hogy immár nem lesz nehéz a kapott sebeket kiheverni és az egyháznak új alapot vetni.

— Én is szolgálni akarok kegyelmeteknek — jegyezte meg a hadnagy. — Én azonban nem ingyen cselekszem: szolgálatom fejében otthont akarok szerezni kegyelmetek között.

Szaniszló Zsigmondot nagy lelkesedésre gyújtotta ez a vallomás. Megállította lovát, kezét nyújtott Van Nordennek.

— Mit cifrázzuk a dolgot: itt a kezem, öcsémnek fogadlak, fogadj engemet bátyádnak! — mondotta nagy hévvel. — Tanácsért hozzám folyamodjál, utadban nálam hálj, leány-kérni engem küldj, kölcsönt tőlem kérj!

Ha pedig Isten szabadságot ad Erdélynek, Erdély hazát fog adni neked — magyar parolával fogadom...

Enyeden balra tértek a Kőköz tar szikláira felé, ott visz át az út a torockói völgybe. Délesten érkeztek meg Szentgyörgyre, nagy dobogással ugráltak be a Mátyás úr portájára.

Mátyás úr kilépett az udvarra és aggodalmas arccal sietett az alispán elé.

— A feleségem nagyon megriadt a lódobogás hallatára. Azon fantáziál, hogy érte jöttek... — súgta meg bizalmasan.

— No, majd meggyógyítjuk! — nevetett az alispán. — Gyógyító kenetet hoztam én a számára, mindjárt feladom...

A régi barát bizalmasságával nyitott be Mátyásné betegágyához. Az elaszott, kis teremtés ott remegett az Anikó karjában.

— Menj ki, húgom! — mondta Anikónak — jó híreket akarok mondani nénédnek, de csak négyszem között tehetem.

Anikó kis habozás után az alispánra hagyta nényjét. Az alispán nagy mókázással beszélte el, hogy a multkor, a vallatás alkalmával mennyire megzavarodtak s micsoda bolondságokat írtak bele a jegyzőkönyvbe. Azóta tisztázódtak a dolgok, a bíró leánya vígan él, még pedig nem Belzebub birodalmában, hanem a Székelyföldön, egy jámbor pap házában. Nem-sokára haza fog térni, a főkapitány is oltalmat ígért neki. Nagy változás azonban, hogy Konec Miklós teljesen elfordult a leánytól!

Mátyásné felkönyökölt, mohó figyelemmel hallgatta az alispán közléseit, kuszált arcvonásai fokonyként helyre keményedtek, szemében fölfénylett a gonosz, prédaleső villogás... jobban lett!... Szaniszló Zsigmond elmókázott még egyideig, aztán kiment és hamis hunyorítással küldötte be Mátyás urat a csodás gyógyulás megtekintésére.

A fiatalok ezalatt az ebéldőházban ültek, Van Norden pontos kiejtésre törekvő, szabályos mondatokban mesélt valami katonai kalandot Anikónak. Miklós komoran ült egy öblös székben. Az alispán széles kacagással toppant közéjük.

— No, húgom, én aztán hoztam neked két úri gavallért, adhatnál egy csókot! — pödörte meg hetykén bajuszát.

A leány jóízűen fölnevetett.

— Egyet hozzon, bátyám, akkor majd beszélhetünk róla — mondotta rózsává pirult tekintettel.

— Megismerted ezt a németet? Hát ez bizony hollandus! — ingerkedett Szaniszló. — Igaz testvére a magyaroknak, öcsémme fogadtam. Egyidőre alkalmasint torockói lakos lesz, sokszor meg fog fordulni nálatok, szívesen bánjatok ám vele.

Anikó pillantása Miklósra siklott.

— Csakugyan, húgom, Van Norden roppant nagy szolgálatokat tesz nekünk... Méltó rá, hogy a legnagyobb figyelmet tanúsítsátok iránta, — helyeselte Miklós.

Anikó elsápadt, lesütötte fejét s nem szólt bele többet a társalgásba.

Mátyás úr elcsodálkozott képpel tért vissza feleségétől.

— No, Anikó, nénédnek kitelt a nyavalyája, örvendezzünk! — mondotta. — Majd Miklós felé fordult: — Hát haza jön Tóbis Judith, helyes, hogy ezt a dolgot helyreüttették! Ő is megszenvedett a szabadságlevélért, Isten bocsásson meg neki és adjon megérdemelt vigasztalást!

Anikó felajzott tekintettel figyelt föl a Judithról szóló hírre, aztán még sápadtabb és szomorúbb lett.

Szaniszló eltréfálkozott még néhány percig az öreg Mátyással, aztán lóra parancsolta a fiatalokat. Egy ugratás: Torockón voltak az öreg Konc házában. Az alispánnak nem lankadt a kötekedő kedve.

— No, koma, vége az uraságnak: a császár nekünk adományozta a kigyelmed javait... Bányák, verők, vas — szertárok mind a miénk...

— Nagy áron-e? — mosolygott az öreg.

— Bizony, nagy áron ám! Föl kell fegyvereznünk az erdélyi kurucokat, ez a császár kikötése...

— Hm, a kurucokat? — sandított Van Nordenre az öreg. — Hallja, vitézúram, hol jár a komám esze?

— Minden tréfának fele való, Konc uram. Sőt, ha jól meggondoljuk, ez a tréfa egészen való...

— De, aki teremtette, most aztán világosan mondják meg!

— Dejszen, elmondjuk, nem is igen titkolhatnók kigyelmedtől — nevetett az alispán. — Teríttessen csak, majd az áldomás alatt elmondjuk a vásárt, amit elsősorban a kigyelmed bőrére kötöttünk.

IX.

Az alispán borospohár mellett kellőképen beleavatta Konc Benedeket a kuruc liga dolgaiba. Nagy örömmre gerjedt az öreg. Miklós Erdély java nemesei közt, az alispánnal, Torockay főkapitánnyal egy hajóban! Lelkében ország gondja... Így... így álmolta a dolgot, ha nem is ilyen teljes fényességgel...

Úgy érezte, hogy ereje, ami multak küzdelmeiben elviharzott, újra fellobog izmaiban. Meg kell felelni a kuruc-liga bizalmának, kerül, amibe kerül, helyt kell állani a Miklós úri becsületéért.

Másnap reggel frissen kalauzolta az alispánékat a verők megtekintésére. Az eszközöket, amelyekkel Apafy korában fegyvereket gyártott, szem elé rakatta, megmagyarázta. Sok elavult dolog volt köztük, de — úgy ítélte Van Norden — a munkát akár holnap meg lehet kezdeni. De ezek a verők a feladatnak csak egy kis részére elegendők. Az egész várost bele kell vonni a munkába.

— Ma estére hívjuk össze a bányászokat! — mondotta az alispán Miklósnak. — Tárjuk eléjük a dolgot, úgy amint megállapodtunk... — Az öreg Konc felé fordulva magyarázta: — Azt akarjuk velük elhitetni, hogy a császári armádia számára fognak dolgozni... Ha teljes buzgalommal munkához látnak, megnyerik Rabutin pártfogását, ezzel pedig nagyot lendítenek pörük sikerén. Ez a taktikánk!

— Ez persze, így csupaszon föltárva, ámitásnak és rászedésnek tűnhetik föl — sietett Miklós megmagyarázni apjának a félszeg helyzetet. — Eljárásunk azonban menthető, mert annyi embernek csakugyan nem köthetjük orrára, hogy a császár köpenye alatt voltaképpen Rákóczinak dolgoznak. Magunk között azonban tisztába kell lennünk azzal, hogy a bányászok szabadulásán komolyan fogunk munkálkodni — fordult Szaniszló Zsigmond felé. — Én tehát nem megyek addig a bányászok közé, amíg a főkapitány át nem adja a szabadságlevelet. Pörük főbizonyítékát

meg kell mutatnunk a bányászoknak és megbízható helyre kell letennünk: akkor ám taktikázzunk velük...

— Meghajlok — mosolygott az alispán —, járjunk a te tanácsodon!

A Miklós tanácsán? Az öreg Kone szeméből örömkönyvek buggyantak ki.

Másnap is tervezgettek, számígtattak, a gyártás szerszámaikat változtatták. Torockay főkapitány harmadnapon érkezett haza Gyulafehérvárról. Elmondotta, hogy micsoda hírek keltek szárnyra az urak közt az ő szerepléséről. Azt beszéltek, hogy a császári katonák felszerelésének ő a fővállalkozója, hatalmas összeget adott neki Rabutin, azért állott el a támadástól.

— Nem nagyon cáfoltam a gyanúsítást: annál vastagabb a takaró, ami alá ügyünket rejthetjük...

Szaniszló Zsigmond mindjárt egy tervvel állott elé.

— Nem volna-e okos dolog ebből a mende-mondából valóságot csinálnunk? Egy kompánia alakulna a fegyverek elkészítésére, tagjai: főkapitány uram, magam és Kone Miklós. A német párt gúnyja, rágalma eltakarna minden gyanút, Rabutin a markába nevetne, azt hinné, hogy csakugyan a nyereség miatt hallgattuk el a vádakot...

— Túlságosan ravaszoknak sem szabad lennünk! — mosolygott a főkapitány. — Viszont a híreket se cáfoljuk, majd így is kellőképpen belekeveredünk a közbe...

A szabadságlevél dolgára tértek. A vaspántos ládát, amiben a levél állott, Mátyás úr már akkor a várba küldte, mikor a Samuka bolondsága kiderült. A főkapitány kivette a ládából az öreg pergament s könnyed, úri meghajlással nyújtotta át Miklósnak:

— Megígértem, itt van!...

Mintha nem egy kincses bányát adott volna át!...

Miklós még aznap szólt Tóbis bírónak, hogy estére hívja tanácsba a nagyfejűeket. A gyűlésen az alispán, az öreg Kone, Miklós és Van Norden is megjelentek. Szaniszló Zsigmond járt elől az orálásban. Mint hitbéli atyafinak is nagy kedvessége volt a bányászok előtt, amióta azonban a támadás következményeit elhárította fejükről, halálba mentek volna érte. Szaniszló nagy sírányozással beszélt az új időkről, amikor az igazsághoz is csak tekervényes átalutakon lehet hozzájutni. Meg akarják nyerni pörüket? Rabutin pártfogását kell először megnyerniök. Azt pedig úgy nyerhetik meg, ha serényen hozzálátnak a császári armádia fölfegyverzéséhez. Dolgozniok és áldozniok kell...

Tóbis bíró válaszolt. Készek bármily munkára és áldozatra, de többet akarnának tudni arról, hogy mit remélhetnek. A Rabutin tetszése nagy dolog, de vajjon elegendő-e?

Miklós állott szólásra. Néhány ékes kifejezéssel bemutatta Endre király levelét. Két szó van írva erre a levélre: igazság és szabadság!... Az igazság pecsétje van rajta, a szabadság lelke harsonázik betűiből... Megkerült kincs, amit bármily időben értékesíteni lehet.

A kemény emberek sorai közt zokogások szakadtak föl. Az asztalhoz járultak a szent irat láttára. Éltették Miklóst, az alispánt, Rabutint. Fogadkoztak, hogy életüket, vagyonukat áldozzák a munkára, amit az urak jónak látnak...

Miklós bejelentette, hogy Tóbis Judith is bármikor hazatérhet otthonába. A főkapitány parolája és az alispán hatalma fogja védeni. A bányászok hálája és lelkesedése ezekután határtalan volt.

Az urak is meghatódottan távoztak a gyűlésről.

— Nem balga nép ez? — csóválta fejét az alispán. — A szerény dézsmát megtagadják, egy pörre vagyont vetnek.

— Akárcsak mi, keresztapám! A császár igájából kivonjuk a fejünket és a hóhérbárd alá odanyujtogatjuk. Ki-ki a maga módja szerint — a szabadságért!...

Gyallay Domokos.

(Folytatása következik.)

SZIDDHARTHA HALALA.

A parthoz ért s megállt.

*Napégett testét s véres lábait
a mangólomb kék árnya meglegyezte
s körötte hirtelen*

csendet fogant a bambuszos csalit.

*Lejebb lépett: a víz beszélni kezdett —
az ár fölé hajolt.*

s ő sorslátó, tárult szemekkel

*„Zarándok, im', tekintsd meg képedet
s vess számot enmagaddal!*

*Királyfi voltál, asszony, föld ura,
láttál s megéltél pompát, bűnöket
s vezeklő lettél: dús országodat
elhagyta s tested minden kint viselt.*

*És jól vigyáztál: nem nevelt szived
(mint itt e part iriszt) vágysarjakat.*

*Fölötted már feloldatott a Törvény:
nem kell többé szenvedned létalakban
az ősi forgás bűnhődő körét.*

*Vidd útra boldog, fénylő lelkedet,
szólít — nem hallod-é? — a nagy Magasztos:
szent Bráhma arca vár!“*

*A víz ezüstje néma lett... Az ár
puhán lefogta elmerült szemét...
Föntről lehullt az ős-ind éjszaka;
s a víz, a föld, az ég s a csillagok
bölcsöként ringtak Bráhma szent ölén.*

Lovász Pál.